

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

*Ж.І. Торяник, Харківська філія
Української академії банківської справи*

Одним із проблемних питань, що потребують розв'язання для забезпечення економічного зростання в Україні, є оцінка можливих шляхів і механізму формування фінансових ресурсів банківської системи.

Від зростання ресурсного потенціалу банків значно залежать сприятливий інвестиційний клімат у країні, інтеграція банківської системи у світове співтовариство. Зміцнення ресурсного потенціалу комерційних банків є однією з передумов поживлення інвестиційної активності та виходу економіки з кризи. Трансформація соціально-економічної моделі нашого суспільства неможлива без широкомасштабних вкладень у реальний сектор економіки. Разом з тим банківська система не може здійснювати інвестиції у великих обсягах, не володіючи відповідними ресурсами. Для успішної роботи комерційного банку важливо знати не лише сукупність наявних коштів, а й оцінити потенційні можливості із залучення необхідних фінансових ресурсів. У сучасних умовах господарювання в Україні економічний світогляд на банківську діяльність змінився, і, насамперед – на роль збалансованого управління активними та пасивними операціями комерційного банку. Тому питання, пов'язані з визначенням сутності ресурсного потенціалу комерційного банку, із забезпеченням його стабільності за допомогою ефективного управління активами та пасивами, набувають особливої важливості.

Проблему банківських ресурсів і капіталу досліджували такі науковці, як А. Мороз, М. Алексєєнко, С. Сиротян, А. Вожжов, Ж. Мартинюк.

У більшості досліджень розглядається формування капіталу банків в Україні, динаміка й особливості цього процесу. Проте в Україні недостатньо досліджено проблему підвищення шляхів капіталізації банків, формування заощаджень населення як головного інвестиційного ресурсу країни.

У статті аналізується стан формування банківського капіталу та завдання, що потребують розв'язання в перспективі, динаміка вкладень населення протягом останніх років, фактори, що впливають на обсяг заощаджень, розробка пропозицій щодо стимулювання заощаджень населення та залучення приватних доходів до інвестування економіки.

Ресурсна база комерційних банків є досить різноманітною як за складом, так і за характером. Капітал банку, термінові депозити і позики, отримані від інших банків, є стабільними і керованими ресурсами, які дають змогу розміщувати їх у найбільш прибутковій терміновій активі – кредитування суб'єктів господарської діяльності для поточних та інвестиційних цілей, кредитування фізичних осіб і у портфельні інвестиції.

Для високорозвинутих країн Заходу цілком природно, що основним завданням управління банківськими ресурсами є ефективне використання

цих ресурсів. Водночас для банківської системи України першочерговим завданням є не лише ефективне використання ресурсної бази, а й формування банківських ресурсів.

Основою фінансових ресурсів комерційного банку є залучені кошти. Але, незважаючи на це, первісну роль в ефективній діяльності комерційного банку відіграють власні ресурси. Найважливіше значення при цьому надається формуванню власного капіталу банку, який використовується для своєрідного захисту інтересів вкладників і кредиторів та покриття збитків від банківських операцій.

За підсумками першого півріччя 2003 року чисті активи банківської системи України збільшилися на 25 %, або на 16 млрд. грн. (із 64 до 80 млрд. грн.). Причому частка кредитного портфеля в її активах досягла майже 70 %. А 80 % усіх кредитів – це кредити, надані суб'єктам господарювання. Банки почали активніше кредитувати фізичних осіб (за шість місяців нинішнього року цей показник зріс на 63 %), суттєво збільшили (на 28,5 %) обсяги операцій із цінними паперами. На цьому тлі загострилася проблема відставання темпів капіталізації банківської системи від темпів зростання її активів. Кожен банк, який хоче розвиватися і нарощувати активні операції, має дбати про збільшення свого капіталу. Проаналізуємо динаміку зростання капіталу, зобов'язань та активів банківської системи України за 1998-2003 рр. (табл. 1) [4, С. 88-98].

Таблиця 1

Рік	Капітал		Зобов'язання		Активи	
	обсяг, млрд. грн.	темп зростання, %	обсяг, млрд. грн.	темп зростання, %	обсяг, млрд. грн.	темп зростання, %
1998	4845		15173		20015	
1999	5878	121,32	19929	131,35	25806	128,93
2000	6450	109,73	30530	153,19	36890	142,95
2001	7967	123,52	39263	128,60	47229	128,03
2002	9981	125,28	53943	137,39	63992	135,49
2003	10908	109,29	69087	128,07	79995	125,01

З наведених даних бачимо, що середньорічний темп зростання капіталу становить 19,5 %, зобов'язань – 37 %, активів – 33 %. Адже темпи зростання капіталу відстають від темпів збільшення активів. Аналізуючи сумарний розмір капіталу української банківської системи, який на сьогодні склав приблизно 11 млрд. грн., тобто менш ніж 5 % від ВВП, можемо зазначити, що цей рівень є низьким порівняно із зарубіжними країнами, тоді як сумарний капітал банків Німеччини, наприклад, перевищує 14 % ВВП. Це свідчить про те, що для того, щоб і надалі нарощувати такими темпами активні операції, зокрема кредитні, банки змушені відповідно формувати свої пасиви.

Низька капіталізація українських банків істотно впливає на розміри кредитів, які банки можуть видавати в “одні руки”. Згідно з нормативами

НБУ розмір наданого кредиту не може перевищувати однієї чверті капіталу, проте тільки п'ять українських банків теоретично можуть надати кредит у розмірі 100 млн. грн. Але промисловість сьогодні вимагає більших обсягів фінансування, а сукупний обсяг кредитів, які можуть надати банки одному клієнту, не відповідає вимогам і потребам не тільки ринку, але й деяких великих компаній. Тому банки змушені шукати шляхи підвищення капіталізації [2, с. 9-10].

Найбільш доступним є залучення коштів акціонерів. Але збільшення статутного капіталу є довгостроковим розміщенням коштів і це не завжди є пріоритетним, адже власники капіталів вимагають швидкого повернення грошових коштів.

Наступним методом є створення банківських консорціумів та холдингів, що дозволяє декільком банкам сумісно кредитувати підприємства, уникаючи глибоких структурних перетворень. Це дозволяє вирішити проблему кредитування великих підприємств, але не надає належних інструментів вирішення проблеми на рівні банківської системи в цілому.

За рекомендаціями міжнародних аналітиків підвищення капіталізації можна досягти шляхом злиття дрібних банків з великими. Але банкіри не розглядають злиття як інструмент нарощування капіталу, адже основною причиною злиття є розширення філійної сітки та залучення регіональної клієнтури. З огляду на це даний метод є не досить ефективним.

Пріоритетним напрямком можна вважати залучення іноземних інвестицій. Європейські банки зацікавлені в придбанні активів в Україні. Намагаючись відповідати вимогам ринку, банки починають створювати кредитні "союзи" з іноземними банками. Прикладом є отримання Укрсоцбанком від синдикату 11 іноземних банків кредиту на суму 13 млн. дол. Також про сумісне кредитування домовилися Укрексімбанк та Експортно-імпортний банк Словацької республіки. Таким чином, банки мають змогу вирішити проблему нестачі додаткових кредитних ресурсів для надання великих кредитів.

Нині виконується нормативне значення НБУ адекватності капіталу на рівні 8 % (але є пропозиції НБУ збільшити цей норматив до 10-12 %, що може привести до негативних наслідків), це дає змогу збільшити обсяги залучених і позикових коштів у 2,2 рази, тобто на 129,9 млрд. грн., що перевищує наявний резерв внутрішніх фінансових ресурсів України, які знаходяться практично на руках у населення в сумі 103,5 млрд. грн. За такого рівня капіталу банківської системи можна залучити всі вільні внутрішні фінансові ресурси країни [1, с. 7-8].

Банківські зобов'язання займають важливе місце в структурі ресурсної бази комерційних банків. Банки можуть черпати ресурси з ринку грошей, ринку капіталів, міжнародного фінансового ринку і своп-ринку.

Велика частина фінансових ресурсів комерційного банку утворюється за рахунок депозитних ресурсів – коштів, розміщених у банку для збереження й використання з наступною виплатою відсотків вкладникам. За 2000-2002 рр. обсяг коштів, залучених банками від юридичних і фізичних осіб, збільшився у 3,2 рази і нині становить 38 млрд. 900 млн. грн. На 01.06.2003 становили

45,5 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – 30,2 млрд. грн. Проте цей показник становить лише близько 10 % ВВП, тоді як у країнах із перехідною економікою Центральної та Східної Європи дорівнює у середньому 40 %.

Збільшення коштів на рахунках фізичних осіб свідчить про тенденцію зростання довіри населення до банків, розширення спектру банківських послуг для населення, запровадження нових банківських продуктів з обслуговування населення. Збільшення коштів на рахунках фізичних осіб свідчить про тенденцію зростання довіри населення до банків, розширення спектру банківських послуг для населення, запровадження нових банківських продуктів з обслуговування населення.

Важливим фактором збільшення ресурсного потенціалу комерційного банку є нарощення ним власного капіталу. Зміцнення ресурсної бази українських кредитно-фінансових установ, інтеграція банківської системи України у світове співтовариство значною мірою залежатимуть від зростання обсягів власних капіталів банків. Тому саме тепер особливого значення набувають питання ефективного використання та збереження капіталу банку. Так, капітал справді є певним захисним бар'єром у боротьбі банку з ризиками, але гарантією надійного захисту може бути лише ефективне управління власним капіталом, активами та залученими коштами банку.

Обмежена капітальна база банків може стати на заваді розширенню їхніх операцій з обслуговування різних груп клієнтів, а також зумовлює досить низький інвестиційний потенціал банківських установ, а без довгострокових вкладень в економіку заходи з припинення спаду та нарощування виробництва неможливі. Разом з цим вимоги щодо збільшення комерційними банками статутних фондів мають носити виважений характер, щоб не породити монополістичних тенденцій у кредитній сфері, сприяючи розвитку великих багатofilійних банків при одночасному скороченні невеликих банківських установ. Інакше це могло б зашкодити формуванню ефективної та збалансованої структури банківської системи в Україні, сприяючи відновленню монополії та ліквідації міжбанківської конкуренції.

Список літератури

1. Атанасов В. Кудa движутся банки // Инвест-газета. – 2003. – № 39. – С. 7-8.
2. Атанасов В. По кредиту в одни руки // Инвест-газета. – 2003. – № 30. – С. 9-10.
3. Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58-64.
4. Вожжов А., Клименко О. Банківський капітал в економіці України // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 88-98.
5. Слав'янська Н. Капіталізація комерційних банків України: стан і перспективи // Банківська справа. – 2002. – № 4. – С. 35-48.